

19. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE İNGİLİZ GEZGİN'İN GÖZLEMLERİNE GÖRE BİR YÖRÜK BEYİ

A YORUK CHEF ACCORDING TO THE OBSERVATIONS OF THE BRITISH TRAVELLER IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY

Mehmet AK*

Geliş Tarihi/Received:08.05.2019

Kabul Tarihi/Accepted:13.06.2019

AK, Mehmet, (2019), "19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi" Belgi Dergisi, C.2, S.18, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2019/II, ss. 1671-1682.

Öz

Türk topraklarında 19. yüzyılda çok sayıda gezgin çeşitli amaçlarla dolaştığı gibi bunlardan birisi de Edwin John Davis'tir. İngiliz vatandaşı olan gezgin, İskenderiye'deki İngiliz okulu ve askeri birliğinde piskopos olarak görev yapar. Bu görev sırasında 1875 yılında Türkiye'nin Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesinin bir kısmını gezer. Gezip gördüğü yerler ile ilgili hemen hemen birçok konuda bilgiler verir. Genellikle gözlemlerini olduğu gibi aktarmaya çalışır ancak bazen değerlendirmelerinde ikilem içerisinde kalır ve oryantalist bakış açısından kurtulamaz. Gezi yolu üzerinde gördüğü Yörükler hakkında bilgiler verirken, yolculuğu boyunca köylerden ziyade Yörüklerin bulunduğu çadırlarda konakladığını belirtir ve buna neden olarak da temizlik, misafirperverlik ve insan ilişkilerini gösterir. Çıktığı yolculukta, Karaman'dan Mersin'e dönerken İbrala'dan sonra Karakuyu Yaylası'nda misafir olduğu Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek hakkında verdiği bilgiler dönem içerisinde o yörede yaşayan Yörüklere dair sosyo-ekonomik bakımdan olduğu kadar idareciler ile Yörükler arasında yaşanan çatışmalar bakımından da önemli veriler içerir. Yine Yörük Beyi'nin, yaşadığı yörede, Yörüklerin oynadığı role ilişkin önemli değerlendirmeleri bulunur.

Anahtar Kelimeler: *Yörük, Türkmen, Yörük Beyi, Gezgin, Seyahatname*

Abstract

A great number of travelers, one of whom is Edwin John Davis, wandered in Turkish lands for various purposes in the 19th century. The traveler who is British serves as a bishop in the British school and the military unit in Alexandria. During this task, he visits some of the Mediterranean and Central Anatolia regions of Turkey in 1875. He gives information about almost everything that he has visited. He usually tries to convey his observations objectively, but sometimes he falls into the dilemma in his evaluations and cannot escape from the orientalist point of view. While giving information about the Yoruks that he saw on the excursion road, he states that he stayed in the tents with the Yoruks rather than the villages during his journey. He states the reason for it as the cleanliness, hospitality and human relations of the Yoruks. On his journey from Karaman to Mersin, he gives information about Mustafa Tekerlek, the Chef of Bahşiş Yoruks, by whom he was gusted in Karakuyu Plateau after İbrala. His information contains significant data about socio-economic aspects of the Yoruks living in the region in that period and the conflicts between the administrators and the Yoruks. He, again, makes significant evaluations about the role of the Yoruks in their region where the chef of the Yoruks lives.

Keywords: *Yoruk, Turkmen, Chef of the Yoruks, Traveler, Travelogue*

*Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Alanya/Antalya, mehmet.ak@alanya.edu.tr, (orcid.org/0000-0002-0794-9046).

19. yüzyılda Türk topraklarında dolaşan gezgin sayısı oldukça fazla olup bunlardan birisi de Edwin John Davis'tir. İngiltere'de 1826 yılında doğan gezgin, dini eğitim aldıktan sonra 1861 yılında Mısır'a gidip İskenderiye'deki İngiliz okulu ve askeri birliğinde piskopos olarak görev yapar.¹ Daha öğrencilik yıllarında, Sir Charles Fellows'un "Asia Minor and Lycia" adlı eserinin bir kopyasını alıp okuduktan sonra bu ilginç ülkeyi gezmek hayatının vazgeçilmez bir rüyası haline geldi dediği gibi izne ayrıldığı zaman bunu fırsata çevirip 1872 yılında İzmir'den başlayan Türkiye yolculuğuna çıkar.² Türk topraklarındaki bu ilk yolculuktan üç yıl sonra İskenderiye'den 11 Nisan 1875 tarihinde deniz yolu ile harekete geçip İskenderun üzerinden 17 Nisan'da Mersin'e gelir. Buradan Tarsus, Adana, Osmaniye hattından Maraş'a; oradan da Kozan ve Adana'dan sonra Gülek Boğazı'nı geçip Pozantı, Ulukışla ve Ereğli'den 14 Haziran'da Karaman'a ulaşır. Mut, Ermenek ve Hadim'i dolaşım tekrar Karaman'a döner. Karaman'dan güneye yönelip Bulgar Dağı'nı aşarak Mersin'e gelir ve kolera salgını nedeni ile bir süre kaldığı Mersin'den 1 Ağustos 1875 tarihinde deniz yolu ile Marsilya'ya hareket eder.³

Gezgin, Türkiye'de 1875 yılı yazında gerçekleştirdiği ve üç buçuk ay süren ikinci gezi sırasında yolculuğu boyunca gözlemediği Yörüklerin insan ilişkileri, yaşam koşulları ve yaşadıkları yerlerin coğrafi özellikleri; çadır türleri, donanımı ve maliyeti; kadın ve erkek giyim kuşamı ile görev paylaşımı yanında temizlik alışkanlıkları; hayvancılık, ip boyama, dokuma ve kalitesi; çobanların taşıdıkları yatağan ve kaval; bataklık yerlerin çevresinde yaşayanlarda görülen hastalıklardan bahseder. Hatta *mümkün oldukça bir köyde değil temizlik, misafirperverlik ve insan ilişkilerini göz önünde bulundurarak Yörük obasında kaldığını* belirtir. Gözlemlerini birebir vermeye çalışır ancak bir yerde vahşi Türkmen kabileleri, bir yerde de Yörükler ile kilim pazarlığı yaparken istenilen fiyatı fazla bulup buna oryantal geleneği demekten kendini alamaz.⁴ Yine ilk gezisinde kendisi ile çelişen gezgin, Yörüklerin Türk oldukları gerçeğini göz ardı edip Ege havzasında gördüğü Yörükler için bu toprakların ilk halklarından olarak kabul edilir, Türkçe konuşmalarına rağmen Türk kökenli değildirler değerlendirmesi ile tamamen öznel ve tutarsız bir yargıda bulunur. Aynı yolculuktan bahsettiği eserinin ekler kısmında ise Yörük, Batı ve Güneybatı Anadolu göçebelerinin genel adıdır. Bu yörelerdeki Yörük ne ise Kuzey ve Orta Batı Anadolu'daki Türkmenler de odur, olasılıkla farklı isimler altında aynı soy şeklinde tanımlar.⁵

Gezgin, 1875 yılında Türkiye'nin, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin belirli bir kısmını dolaştığı gibi dönüş yolunda Karaman'dan Mersin'e doğru giderken 18 Temmuz'da İbrala Köyü'nde konaklar. Gezgin'in notlarına göre İbrala'nın ötesindeki bölge, neredeyse hiç ekim yapılmayan geniş bir kayalık plato olup yaz döneminin bir kısmı boyunca birkaç Yörük ailesi hariç ıssızdır. Zemin, yüksek dağların eteklerine ulaşana kadar sürekli

1 Frank Fokke Ferwerda, "Mersin'i Ziyaret Edenler: Peder Edwin John Davis", *Kebikeç*, Y. 2, S. 5, (1997), s. 221; Gürsoy Şahin, "İngiliz Gezgin Edwin John Davis'in Seyahatnamesine Göre XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Adana ve Çevresi", *OSMED/Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, (Ocak 2016), s. 62.

2 Gezgin, eserin önsözünde seyahate dair bilgi verir. E. J. Davis, *Anatolica; Or, The Journal Of A Visit To Some Of The Ancient Ruined Cities Of Caria, Phrygia, Lycia, And Pisidia*, London 1874, s. v-vi, 1-346; Bu eserin Türkçe baskısı için bkz. E. J. Davis, *Anadolu XIX Yüzyılda Karya, Frigya, Likya ve Pisidya Antik Kentlerine Yapılan Bir Gezinin Öyküsü*, (Çev. F. Yılmaz), İstanbul 2006, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. xxiii, 1-255.

3 E. J. Davis, *Life In Asiatic Turkey, A Journal Of Travel In Cilicia, (Pediis And Trach(ea) İsauria, And Parts Of Lycaonia And Cappadocia*, London 1879, s. 1-12, 471-475; Ayrıca bkz. Şahin, *Adana ve Çevresi*, s. 62; Şahin dışında Davis'in 1879 yılında Londra'da basılan bu eseri ile ilgili yapılan diğer çalışmalar için bkz. Z. Kenan Bilici, "Bir Gezinin Gözüyle 19. Yüzyılda Karaman'daki Anıtlar", *Milli Kültür*, S. 56, (Mart 1987), s. 78-81; Nusret Çam, "E. J. Davis'in Seyahatnamesine Göre 115 Yıl Önce Anadolu'dan Resimler", *Kültür ve Sanat*, S. 11, (Eylül 1991), s. 50-55.

4 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 43, 77, 122, 128, 151-152, 201, 223-224, 265-267, 321, 327, 330, 339, 347, 353, 357-360.

5 Davis, *Anatolica*, s. 28, 358; Davis, *Anadolu*, s. 20, 267; Türk coğrafyasında Türk toplumunun konargöçer hayat yaşayan kesimi için Yörük veya Türkmen tabiri kullanılır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sadullah Gülten, "Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler", *Ekev Akademi Dergisi*, Y. 13, S. 39, (Bahar 2009), s. 3; Mehmet Ak, *Teke Yörükleri (1800-1900)*, Ankara 2015, s. 11; Sadullah Gülten, *Atayurttan Anayurda Yörükler*, Ankara 2016, s. 40.

19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi

yükselir. Bunların ötesindeki derin bir vadide, birkaç yıl önce, bölgenin Yörüklerini kısmen yerleşmeye teşvik etmek amacıyla hükümet tarafından kurulan Efenk Köyü bulunur ki bu bilgi devletin iskan politikası çerçevesinde kurduğu köy açısından önemlidir. Köy bir günlük yürüyüş mesafesinden uzak olduğu için gezgin ve ekibi bir yaylak alanı olan Karakuyu'da gece mecburen konaklamak zorunda olduklarından İbrala Köyü Muhtarı, burada yaylayan Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'e hitaben bir tanıtım mektubu yazıp gezgine verir.⁶ Bu mektubun yazıldığı Yörük Beyi Mustafa Tekerlek, Bulgar Dağı'nda, Bulgarsuyu Yaylası'nda 21 Temmuz 1928 tarihinde Bahşış Yörükleri ileri gelenlerinden 75 yaşındaki Hüseyin Bey ile Halil Bey tarafından Bahşış Yörüklerinin son beyi olarak gösterilir.⁷

Mektubu alan gezgin ve ekibi, İbrala'dan 19 Temmuz sabahı saat 07.20'de ayrıldıktan sonra köyün üstündeki yüksek dağlık alana tırmanırlar; altı veya yedi saat sonra zirveye yakın bir yerde son kaynak olduğu belirtilen soğuk bir su kaynağına gelirler. Yörenin coğrafi özelliklerini tasvir eden gezgine göre bu kaynağın ötesinde kayalık plato sürekli yükselir ve buradan Kara Dağ, Karaca Dağ, Sidevre ve Serpek'in karşısındaki volkanik koniler ve Karaman Ovası'nın tüm doğu kısmı görülür. Bu platonun tamamı meşakkatli ve verimsiz olup dörtte üçü taşla toprağın iç içe geçtiği yetersiz bitki örtüsü ile kaplanmış çıplak kaya parçalarından oluşur. Bu mevsimde ot yoktur ancak aşırı sığa rağmen taze açan bir çiçek bolluğuna rastlanır. Yaz aylarında, bu yaşanması zor olan yöreye sıkça gelen Yörüklere ait birkaç parça buğday veya arpa ekili araziden söz edilir. Taşkın vadisinde çok az çimen olmasına rağmen biraz daha iyi mahsul yanında çeşitliliği az ancak çok fazla ot bulunduğu belirtilir.⁸

Yörede bir veya iki derin sarnıç dışında hiçbir yerde su olmadığı gibi hayvan sahipleri su ihtiyaçlarını ip ve kova ile bu sarnıçlardan çıkarıp giderirler ki mevcut koşullara rağmen Yörüklerin yörede yazı geçirmesi serin iklim ve çevredeki koyakların yaz döneminde hayvanların otlamasına özellikle de keçi beslemeye elverişli olması ile yakından ilgilidir. Yolculuk esnasında kavurucu sıcak ve yorgunluktan sonra dağlık bölgenin kenarındaki küçük bir çeşmeye rastlar ve orada bulunan çimenlerin üzerinde atlarını otlatıp biraz dinlenirler. Gezgin, buldukları yerde yakıcı güneşten korunmak için bir çalı bile yoktu derken, oraya yakın bir yerde birkaç koyunu süren yaşlı birisine rastlar. Bu adama, "*Neden insanların çeşmenin yanına yolcuları güneşten koruyacak herhangi bir ağaç dikmediklerini sorunca, Allah orada ağaçların olmasını isteseydi, onların büyümesini sağlamaz mıydı*" gibi çok karakteristik bir cevap aldığını söyler⁹ ancak bahsedilen yerde ağaç yetişmemesinin nedeni yükseltiyeye bağlı olmalıdır.

Gezgin takip ettiği yolun dönem içerisinde çok işlek olduğunu belirtirken, bu yolda birkaç deve katarı ile karşılaşır. Birçok işçinin Çukurova'nın hasadında çalıştıktan sonra evlerine döndüklerini ifade eder ki¹⁰ bahsedilen hasatta deve ile çalışanların çoğu muhtemelen Yörüklerdir. Dinlendikleri çeşmenin bulunduğu yerden saat 03.15'te ayrıldıktan sonra Bulgar Dağı sınırındaki yüksek yöreye girerler.¹¹ Yaklaşık bir buçuk saat sonra, İbrala Köyü Muhtarının gönderdiği Yörük Beyi'nin çadırını görürler. Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'i bir

6 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 434-436; İbrala, Karaman'a bağlı Yeşildere Köyü'nün; Efenk ise Mersin'e bağlı Arslanköy'ün eski adıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001, s. 78; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006, s. 35, 528.

7 Ali Rıza Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, (Haz. S. Emir), C. I, Ankara 1977, s. 220-223.

8 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 436.

9 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 437; Bahşış obaları yalnız davarcıdır denilirken sadece keçi besledikleri belirtilir. Bu hususta bkz. Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 221.

10 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 437.

11 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 437; Konargöçerlerin besledikleri yük ve binek hayvanları, Osmanlı Devleti döneminde kara taşımacılığı ve kervan ticaretinin ana taşıyıcı gücü olup; ordunun ihtiyacı olan mühimmat ve gıda da bu hayvanlarla taşınırken; konargöçer kitlenin yaylak ve kışlak arasında sürdürdüğü göç sırasında yüklerini taşıdıkları en önemli hayvan deve idi. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Alpaslan Demir, *XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu'da Bozdoğan Yörükleri*, Ankara 2012, s. 100-101.

ardıç ağacının altında otururken bulurlar. Yörük Beyi, oturduğu yeri kuzey rüzgarından korumak için arkadan yarım daire içinde kalın ve yüksek bir ardıç çiti ile çevirir. Güneş battıktan hemen sonra hava soğuyunca üzerine bütün bir ardıç ağacı konulan büyük bir ateş yakılır. Gezgin'in anlatımı ile bu ateş dışarıya çok fazla ısı verdiği gibi ateşin yanında oturanların vücudunun bir tarafı kavrulurken diğer tarafı soğuktan donar. Yine ateş yanarken çıkan rüzgar aniden güneybatıdan ve şiddetli bir şekilde esince keskin dumani ateşin etrafındakilerin yüzüne ve üzerine getirir. Öte yandan gezgin ve ekibini taşıyan atlar açıklıktan çok kötü durumda olup yörede ot bulmakta zorlanırlar. Yörük Beyi'nin arpa tedarik edemeyeceğini söyleyen gezgin, at sürücüsünü yola çıkmadan önce Karaman'da arpa doldurmak üzere büyük bir çuval getirmesi için uyardıklarını ancak atlara daha fazla ağırlık vereceği düşüncesi ile sürücünün çuval getirmediğini belirtir. Yanlarında bulunan az miktardaki arpayı da ihtiyatlı kullanmak zorunda kalırlar. Yörük çadırlarının kurulu olduğu yerin çevresinde hiç ot bulunmadığından Yörük Beyi, ot toplamak için adamlarını gezgin ekibini ve eşyalarını taşıyan atlarla birlikte göndermeyi önerir. Sürücü, atlar yorgun ve gitmemeli diye itiraz edince Yörük Beyi, bu durumda Çelebi'nin atları için ot toplanacak sizinkini istediğiniz gibi sağlayabilirsiniz diye serzenişte bulunur. Bunun üzerine sürücü, atları alıp Yörük Beyi'nin adamları ile ot toplamaya gider ve onun teşviki ile yaklaşık bir buçuk saat içerisinde bol miktarda otları geri dönerler.¹²

Gezgin, Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'i, toplumsal konumu itibarıyla kibar ve bilgili olarak nitelendirir. Yaklaşık elli yaşında, güçlü ve kalın bir set, belirgin kanca burnu ile çene ve dudak altı çıkıntılı, kırçıl siyah saçlı ve sakallı, iyi giyimli bir adam olarak betimler. Zenginliğine vurgu yapıp çok sayıda sürü ile ovada çok fazla ekili alanı olduğunu belirtir. Ayrıca hükümetin, Yörükleri kısmen yerleşmek zorunda bıraktığını ve binlerce dönümlük arazinin bulunduğu ovada, toprakların onlara tahsis edildiğini ve böylece çiftçi olmaya zorlandıklarını ancak hiçbir şeyin onlara eski göçüp kondukları yerleri tamamen terk ettiremeyeceğini ifade eder.¹³

Yörük Beyi, gezginin deyimini ile sıkça karşılaştığı kötü niyetli merakı sergilemez, gezgin ona bir ferman ile kendi parası ve zevki için seyahat ettiğini açıklayıp hoşnutluğunu belirtir. Yine gezgin, Yörük Beyi'ne yolculuğu anlatırken o, gezgini sabırla dinler ve hiçbir soru sormaz. Ayrıca obada kalan bir başka gezgin daha olup; orada Mersin'e bağlı Elvanlı Köyü'nden olan bir adam, gezginin yanında bulunan hizmetçilik ve rehberlik yapan Nahli'yi Mersin'de gördüğünü, kaza ve kaymakamı hakkında uzun bir konuşma yaptıklarını söyleyince Yörük Beyi duyduğu bu konuşma üzerine hiddetlenerek onlara doğru atılır. Gezgin ve beraberindekilere söylediğine göre Nusayri olarak adlandırıp fellah ve aşağılık olarak nitelendirdiği Mersin Kaymakamı ile kavgalı olduğunu belirtir. Kaymakam'ın kendisinin bütün buğdayını ele geçirdiğini ifade edip; eğer onu bu dağlarda bir kere yakalarsa, yaptığına pişman edeceğini söyler. Yörük Beyi'nin, kaymakama şiddetli bir şekilde tepki göstermesi taşradaki idarecilerin tutumları ve haksız uygulamaları bakımından dikkat çeker. Ayrıca kaymakamı Nusayri olarak itham etmesi mezhep faktörüne vurgu açısından öteki sorunu olarak değerlendirilebilir. Yaşananlar karşısında o anda saldırganlığının yeniden canlanmış gibi olduğunu belirten gezgin, aralarındaki kavgayı düzeltmeye yardımcı olamaz mıyım diye düşünür ve Yörük Beyi'ne kaymakam üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını söyler, ancak İngiliz konsolos yardımcısı ile konuşarak meseleyi çözmek için bir şeylerin yapılabileceğini ifade eder. Zira bu öneri üzerine Yörük Beyi, gezgin ve ekibi ile ertesi gün Mersin'e gitmeye karar verir.¹⁴

12 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 437-438.

13 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 438; Bulgar Dağı ve çevresinde yaylayan Bahşiş Yörükleri nazik ve yaşayışlarına en uygun düzeni veren kişiler olarak tanımlanır. Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 224.

14 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 439; Mersin bu dönemde Adana Vilayetine bağlı kaza statüsünde olup 1874 yılında Mersin Kaymakamlığı'na atanan Mehmed Reşad Bey bu görevde üç yıl kaldığı gibi Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek'in anlaşmazlık yaşadığı kişidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, C. XV, (Yay. Haz. A. Öztürk), Ankara 2008, s. 11; *Adana Vilayet Salnamesi*, 1293, Defa' 4, s. 68; *Adana Vilayet Salnamesi*, 1294, Defa' 5, s. 66; Ayrıca taşrada konargöçerler

19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi

Gezgin ile Yörük Beyi arasındaki konuşma sonradan o bölgedeki seyahatin güçlüklerine ve tehlikelerine döner. Yörük Beyi, “*Bu dağlarda hiç Yörük olmasaydı, hükümet burada büyük bir silahlı kuvvet bulundurmak zorunda kalır ya da kısa zamanda eşkıyalar yüzünden seyahat yapan gezginler için bu dağlar geçilemez hale gelir*” derken, Yörüklerin ıssız yöreler ve önemli geçit noktaları için güvenlik açısından oynadıkları role vurgu yapar. Yine “*Gezginler hiç böyle bir kaygı taşımadıkları ve kendisine hiçbir öneride bulunmadıkları halde o, genellikle adamlarından birisini belirli bir uzaklıkta gözetleme yapmak için gönderirken, gerekçe olarak da başlarına bir şey geldiğinde devletin, Yörükleri sorumlu tutacağını*” belirtir ki Yörük Beyi, sorumluluk sahibi bir vatandaş sıfatı ile yörenin güvenliği ve ülkenin itibarı açısından önemli bir hususa değinir.¹⁵ Bu çerçevede Bulgarsuyu Yaylası'nda yaylayan Bahşiş Yörüklerinin ileri gelenleri, Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'in yaşadığı dönem içerisinde Yörüklere ve devlete çok yararlılıklar gösterdiğini; Bulgar Dağı ve çevresinde devletin bekçisi olduğunu belirtirler ki Yörük Beyi'nin, Bahşiş Yörükleri arasında önemli bir kişi olduğu ve yörede oynadığı rol daha iyi anlaşılır.¹⁶

Ayrıca hükümetin, Yörükleri o yöreden kaldırma çabasının kötü bir politika olduğu dile getirilip Yörükler yoksa pek çok koyun ve sığırı barındıran dağların işe yaramaz hale geleceği ifade edilir ki¹⁷ bu tespit sosyo-ekonomik kayıp açısından önemli bir değerlendirmedir.

Yörük Beyi, gezgin ile konuşurken ortamda bulunan diğer kişileri de gözlemler ki eşkıya sözü geçince birdenbire bir şeyler hatırlar ve gezginin sürücüsünü daha önce gördüğünü beyan eder. Gezgin, onu aldığı yeri düşünürken Yörük Beyi, sürücüyü çağırarak yanına oturtup hemen sorgulamaya başlar. Gezgin, Yörük Beyi'nin sorularını tam olarak anlayıp takip edemez ancak bu sorular, gönülsüzce ve kaçamak bir şekilde cevap veren sürücünün utanmasına neden olur. Sorgu sona erdiğinde, Yörük Beyi, gezginin tercümanını yanına alıp ona bu adamı tanıdığını, Kara Dağ ve Allah Dağı'ndaki Zeybek eşkıyalarının bir üyesi olduğunu ve Karaman'daki hırsızlar semtinden geldiğini ancak hükümet sert tedbirler almaya başlayınca sürücülüğe döndüğünü söyler. Bu bilgi üzerine gezgin anlatılanların doğru olduğunu düşünürken adamın yüzü iyi görünmekle birlikte önyargısız bir ifadeyle uzun boylu, iyi görünüşlü biri ancak o meslek bilmez ve elleri kesinlikle hiç çalışmış gibi görünmüyor şeklinde tasvir edip şüphesini bu şekilde açıklamaya çalışır. Bahşiş Yörükleri ileri gelenlerinin Yörük Beyi'nin eşkıyalar ve birçok yaramaz ile savaştığını ve yöresini koruduğunu belirtmeleri onun buradaki tavrı açısından önem arz eder. Bu arada akşam yemeği getirilir. Gezgin, kendi pilavının hazırlanmasını ister ama hizmetçi Nahli, Yörük Beyi'nin bu durumdan rahatsız olabileceğini söyleyince, o da ısrar etmez. Yörük Beyi'nin akşam yemeği adına layık bulunmamakla birlikte yemek üç kişiye yetecek kadar az olup altı veya yedi kişi yemeğe oturunca gezgin doymaz. Gezgin, bir süre sonra hizmetçiye çay yapmasını söyler ve hazırlanan çaydan oradakilere de ikram edilir. Yörük Beyi, çay içerken yabani çay bitkisinin çevredeki tepelerde yetiştiğini, sık sık yaprakları topladıklarını ve kullandıklarını, bitkilerin çok miktarda büyüdüğü çadırların bulunduğu yerden uzak olmayan bir yer bildiğini ve bu çay türünün bir örneğini göstereceğine dair gezgine söz verir ancak göstermez. Yörük Beyi'nin bahsettiği yabani çay, yörede yetişen ada çayı türü olmalıdır. Bulunulan ortamda, Yörük Beyi hariç, diğer Yörükler gezgin ve ekibinden tütün isteyince onlar da ihtiyaçlarından fazlasını Yörüklere verirler. Bu alışverişten sonra talep değişir ve Yörüklerden bazıları da gezgine, biraz barut verebilir misiniz diye sorar. Bundan

ile yerleşikler arasında yaşanan sorunlar konusunda benzer örnekler için bkz. Alpaslan Demir, “Aşiret Devlet İlişkileri ve Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri”, *Konya Araştırmaları Göç ve İskan*, (Ed. A. Aköz, D. Yörük), Konya 2017, s. 67-74.

15 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 439-440.

16 Mısırlı İbrahim Paşa'nın 1840 yılında Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek'e kılıç kuşattığı; ayrıca Yörük Beyi'nin Osmanlı-Rus savaşında kendi oymağından 180 süvari ile Sivastopol'a gidip birkaç Rus kumandanını esir ettiği anlatıldığı gibi Menemencioğulları, Doğanoğlu beyleri, Zeybek eşkıyaları, Ustabası uşakları ve birçok yaramaz ile savaştığı; Bulgar dağlarında devletin bekçisi olduğu belirtilir. Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 222-223.

17 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 440.

sonra Yörük Beyi, ateşli silahlar hakkında konuşmaya başlar ve gezgin ile arkadaşlarının tabancalarını görmek ister. Gezgin ve beraberindekiler, tabancayı onlara gösterirler ve tesirini açıklarlar. Bunun üzerine Yörük Beyi, nazik parmaklarının o kadar iyi bir şeyle başa çıkamayacağını söyler ve gezginden namılu boşaltmasını ister. Gezgin'in deyimleriyle tabanca, 13 Mayıs'tan bu yana dolu olup hâlâ mükemmel bir şekilde çalışırken, havaya ateş ettiği zaman Yörük Beyi tabancadan çıkan sesi duyar ve bu kadar küçük bir silahtan gelen yüksek ses onu biraz şaşırtır. Hizmetçi Nahli, Yörük Beyi'ne şaka yaparak menzilin uzaklığına ilişkin abartılı yalanlar söyler ki gezgin, Yörük Beyi'nin doğruyu görememesine sevindiğini söyleyip, olayın iyi bir izlenim bıraktığını düşünür. Bunlardan sonra gezgin bütün gece rüzgârın ılık ve şiddetli estiğini ama kendisini iyi koruduğunu ve Yörük Beyi'nin çadırının yanındaki ardıç ağacının altında uyuyakaldığını belirtir.¹⁸

Öte yandan gezgin, 20 Temmuz'da iyi bir adam olarak nitelendirdiği rehberlerden birisi ile sorun yaşar. Rehber kendisine yapılacak ödeme ile ilgili İbrala Köyü Muhtarı tarafından yapılan öneriden bahsedince, gezgin ona bir mecidiyenin çok fazla olduğunu ve 12 kuruş verebileceğini; Nahli'nin de rehber ücretinin tamamını verdiklerini belirten bir mektubu muhtara hitaben yazmasını ister. Bu durumdan oldukça memnun kalan rehber, mektup yazılınca onlara güveni artar ancak mektubun Yörük kabilesinin mollası tarafından okunması konusunda ısrar eder. Bunu öğrenen gezgin, teminatlarına güvenebileceğini ona söyleyince rehber, kendisine söylenenlerden farklı bir şey yazıldığı endişesi taşıdığını ifade edince endişesi giderilir. Rehber ücreti Yörüklerden söylememesi hususunda uyarılarına rağmen rehber söyleyince Yörüklerden hiçbirisinin mecidiye ile tutulmuş rehberleri gibi davranmaması için rehberin istediği miktarı vermezler ve böylece rehberden vazgeçmek zorunda kalırlar.¹⁹

O ortamda bulunan insanların meraklı tavrı gezgini çok rahatsız eder. Hizmetçi Nahli birkaç kez rica edene kadar tuvalet ihtiyacı için bile fırsat vermezler. Yine Mersin'de çok kötü bir rivayetini duyduklarını belirttiği Elvanlı Köyü'nden bir adam en ısrarcısı olup tekrar tekrar geri dönerken, açıkça gezginin kişisel yol eşyasını içeren çinko kutunun ne olduğunu görmek ister. Nahli, üç kez onu uzaklaşmaya zorlar ancak Nahli'yi sinirlendirince, adam Nahli'nin kendisine hakaret ettiğini söyler. Bunlar birbirlerine karşı sert sözler sarf ederlerken alaycı bir şekilde tercümana hitap eden adamın ses tonu çirkin ve tehditkar olup yüzünün ifadesinin çok hoş görünmediğini belirtir. Tartışmanın şiddete dönüşmesinden çekinen gezgin, duruma müdahale etmek zorunda kalır. Mersin'de adamı bulursa, bir köşede intikam almak için yemin eden Nahli'yi oradan uzaklaştırır. Bu arada gezgin, o an için yalnız kalmakta ısrar eder ve gönülsüzce bir köşeye çekilir. Yaşanan tartışma ortamında görünüşe göre Yörükler de gücenir ve hepsi orada ortada kalırlar. Kahvaltıya oturdukları sırada Yörük Beyi gelir. Gezgin, yaşanan olay nedeni ile Nahli'ye sinirlendiği için canı sıkılır, Nahli o'nu sofraya davet etmesine rağmen, gelmeyince, Nahli de gücenir ve gider. Kahvaltı bitince toplanıp hazırlanmaya başlarlar. Bu arada Yörük Beyi atını bağlar, silahını sırtına asar ve kendi isteği ile gezgin ve ekibine eşlik etmek üzere hazırlanır. Fakat son anda, belki de kendisini düşmanın kontrolü altına sokmaktan çekinip, niyetini değiştirdiği gibi gezgin ve ekibine hoşça kal demeden çekip gider. Yola çıkacakları zaman Nahli, Yörüklerden birisini çağırır ve ona elveda diyebileceğimiz kimse yok mu diye sorar. Allaha ısmarladık demeden gitmek büyük bir nezaketsizlik olarak kabul edilir ve cevaben uğurlar ola veya olsun denilirse iyi bir yolculuk geçirileceği düşünülür. Bu çağrı üzerine Yörüklerden bir adam gelir, Yörük Beyi'nin obanın bulunduğu yerden uzak bir yere gittiğini ve bir saat içinde gezgin ekibine katılacağını söyler. Bunun üzerine gezgin, Yörük Beyi'nin, kendilerine bu şekilde davranması halinde hiçbir şeye sahip olamayacağını ifade edip ekibi ile birlikte sabah saat 07.00'da yola çıkar.²⁰

18 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 440-441; Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek'in yöredeki mücadelesi için bkz. Yalman (Yalın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 223.

19 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 441-442.

20 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 442-443.

19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi

Gezgin'in gözlemlerine göre bütün Karakuyu semti ardıçlarla kaplanmış, kırılmış kireçtaşı tepelerinden oluşur. Otlaklar çok yanmış ve otlar kurumuş olsa da silahlı çobanlar ve onların muhteşem gri köpekleri tarafından korunan büyük koyun ve keçi sürülerinden yola çıkarak buradaki Yörüklerin zenginliğine dikkat çeker. Kadınların bulunduğu, yarım düzine koyu kahverengi keçi kılı dokuma çadırların, Yörük Beyi'nin konalgasından biraz uzakta olduğunu belirtir.²¹

Sürücü, ihtiyaç olan arpayı taşımak üzere yeterince büyük çuvallar getirmedeği için atlar aç kalır. Ellerindeki arpa az olduğundan, çok tutumlu bir şekilde kullanmak zorunda kaldıkları gibi dağlarda daha uzakta herhangi bir yem bulup bulamayacaklarını da bilemezler. Yörük obasının bulunduğu yöreden ayrıldıktan yaklaşık yarım saat sonra bir çayıra dururlar. Çayıra koruyan iki Yörük, sürücünün atı hariç diğer atların otlayabileceğini söylerler, fakat at başına bir kuruş alıp tümünün otlamasına izin verirler. Gezgin, orada birkaç sigaraya çok iyi arkadaşlar edindiklerini belirtirken bunlar, kendilerine, Yörük Beyi'nin, Mersin'e asla girmeyeceğini; onun başını belaya soktuğunu ve tüm buğdayını gerçek veya düzmece vergi borcu nedeniyle ele geçiren kaymakam ile kavgalı olduğunu söylerler. Hatta gezgin ve ekibi Mersin'de, Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'in, gerçek anlamda çok az borcunun olduğunu duyarlar ki bu durumda Yörük Beyi'nin kaymakama kızgınlığının nedeni daha iyi anlaşılır.²²

Atlarını, her biri için bir kuruşa anlaştıkları çayıra otlamak üzere bırakırlarken kendi atının Yörüklerin atları ile dövüşmek için acele ettiğini belirten gezgin, orada bulunan Yörüklerden birisinin, atından çok memnun kaldığını ve kendisine satmasını istediğini belirtir. Hatta alışveriş yaptıkları, Mersin'in Rum Tüccarı Mavromatis'e bir talimat verip gezgin ondan parayı aldığı anda atı teslim etmesi için gezginin yanında bir adam göndermeyi teklif eder. Gezgin bundan sonra Yörük Beyi'ni bir daha görmediklerini belirtirken atlarını otlattıkları çayırın bulunduğu yerde konuştukları Yörüklerin, kendilerine gidecekleri yol için birkaç yön tarif ettiklerini söyler.²³ Bu yol tarifinden sonra uzun, meşakkatli ve can sıkıcı bir yol izleyerek kaba kireçtaşı düz çıkıntılı dalgalı tepelerin üzerinden geçtiklerini ama yolun düz ve kolay olduğunu belirtir. Yol üzerinde birkaç küçük Yörük Obası gördükleri gibi Mersin'den gelen çok sayıda yolcu arasında bulunan ve vergi ödemeyen bir adamı tutuklamak için gelen iki zaptiye ile karşılaşır. Nahli, onları tanıır ve Yörük Beyi'ni tutuklamaya gönderilebilecekleri ihtimalini düşünüp bilgi almak ister.²⁴ Takip ettikleri yol üzerinde geçtikleri bütün bu bölge meşakkatli ve ıssız; biraz solmuş hoş kokulu ot topluluğu dışında bitki örtüsünden yoksun; bir ağaç, hatta bir çalının bile bulunmadığı; üç ay sonra kardan geçilmez hale gelen bir yöre olarak betimlenir.²⁵

Atlarını otlattıkları yerden saat 10.00'da ayrılırlar ve öğleden sonra saat 04.00'da izledikleri yolun solunda gördükleri harap bir kalenin yanından geçerler. Uzun yürüyüşe devam edip taşkın geçidini geride bırakıp, hemen sola dönerek saat 05.30'da muhtelif yükseklikleri aşmış, muhteşem ormanlarla dolu bir bölgeye girdiklerini belirtir. Bu geçiş en yüksek noktası olup yürüyerek inmek zorunda kaldıkları çok uzun, dik ve kayalık bir eğim onları küçük bir ovaya getirir. Yine sola dönüp, birkaç tepeden geçtikten sonra ikinci bir uzun inişe gelirler. Burada tanıştıkları genç bir zenci çocuk onları sürekli sola doğru inmeye yönlendirir ve Efrenk Köyü'nün çok uzakta olmadığını söyler. Yine sola dönerler ve diğerlerinden daha uzun bir iniş, ormanlarla kaplı dağların arasından güzel bir küçük dere ile sulanan ve toprağın tümünün ekili olduğu, meyve ağaçları ile dolu, bazıları sadece dört

21 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 443-444; Bahşiş Yörüklerinin çadırları keçi kılından yapılmış olup tıpkı Koyuncu oymağı çadırları gibidir. Bahşişte yaşayış Bulgar Dağı Yörükleri arasında seçilecek kadar iyi ve temizdir. Bu oymağın Telli obasında giyim işine çok büyük bir önem verilir. Temiz giyinmek, temiz yemek bu oymağın hemen ilk isteklerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 223.

22 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 444.

23 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 444-445.

24 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 445.

25 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 445.

santim boyunda ve buğdayın hâlâ başakta olduğu görkemli bir dağ vadisinin başına getirir. Giriş noktasından itibaren köy çok yakın gözükmeye köye ulaşmak bir buçuk saatlerini alır. Derin ve geniş alanda onlar ile köy arasında birçok sel yarantısı olup vadinin üst kısmının büyük bir bölümü ormanlardan arındırıldığı gibi dere boyunca bol miktarda ot bulunur.²⁶

Efrenk Köyü'nün, beş yıl önce Yörükleri yerleşmeye zorlamak isteyen hükümet tarafından kurulan köylerden biri olduğu belirtilmekle birlikte bu çerçevede köy 1870 yılında kurulmuş olmalıdır. Yörede, o günün iklimi tam olarak Haziran ayındaki İngiltere'deki iklime benzetilir ancak sadece güneş daha sıcaktır; ama kışın kar dört ile beş metre derinlikte uzanır ve bu çevrede insan sayısı oldukça azalır. Saat 08.00 civarında köye ulaşırlar ve muhtarını sorarlar. Tanıştıkları bir çocuk tarafından muhtarın yukarıda olduğu söylenir. Köyün üst kısmını kastettiğini düşünerek takip ederler, ancak bir dağın tepesine işaret edince muhtarın ve tüm erkeklerin köyden yukarıda yüksek bir yaylada olduğu anlaşılır. Kendileri ve atları yorgun olduğu için o gece daha fazla ilerleyemezler. Köyde kalmaya karar verip karanlıkta bir süre gezindikten sonra atlarını bağlayıp ıssız bir girişi tutmaya hazırlanırlar ancak birkaç çocuk gelip onları pireden kaçınmaları için uyarınca bir evin çatısında konaklarlar. Konuksever bir kadın, onlara biraz yakacak odun, biraz tereyağı ve ayran getirir. Pilav pişirilip çay yapılır ve onlar da yiyip içerler. Nahli, çocuklara açlıktan bitkin haldeki atlar için biraz ot biçtirir; hatta atlara sabahları çimler dışında hiçbir şey tedarik edemezler; gezgin, gerçekten de bu çevrede atların birisi için bile yiyecek bulmanın, kendisine bulmaktan çok daha zor olduğunu belirtir. Gezgin, ay vadinin güney tarafındaki dağların üzerinde yükselirken, o çevrede ve yüksek zirvelerdeki ormanlarda, Yörükler ya da Tahtacılar tarafından tutuşturulan oba ateşlerinin parıldayan ışığının görüldüğünü ve hiçbirinin bu vahşi tenhalıklarda yaşamadığını belirtir. Sadece kadınlar, oğlan çocukları ve birkaç yaşlı adam köyde kaldığı için ziyaretçiler tarafından rahatsız edilmezler ve yabancıları asla bir an için bile yalnız bırakmayan erkeklerin izinsiz girişlerinden kurtulduğu için üzgün olmadığını dile getirir.²⁷

Yörüklerin meskun olduğu Efrenk Köyü'nde gezgin ve ekibi konaklarken gece geç saatlerde onları bekleyen fakir bir kadının, güneş çarpması hastası olan kocası için biraz acı biber istediğini belirtir. Efrenk Köyü'nde hava aşırı nemli olup, bir önceki gece geçtikleri Yörük Beyi ve obasının bulunduğu platonun kuru, soğuk, zinde havasından çok farklıdır. Her şey tamamen ıslak olup gezgin, yağmurluğunu giyip uyumak için uzanırken yağmurluğu tüm örtülerin dışına yayar. Sonra gözlerini ve başını iyi kapatmaya özen göstererek rahatlıkla uyur ancak hiçbir şeyin, kolayca bu enlemlerde üşütmeyen, gece çiylerinden daha fazla ateş ve göz iltihabına neden olmadığını ifade eder.²⁸

Efrenk Köyü'nden ayrılan gezgin ve ekibi 23 Temmuz'da Mersin'e gelirler ancak bu sırada yörede kolera salgını devam ettiği için muhtemelen uygulanan karantina nedeni ile bir süre gelecek vapuru beklemek zorunda kalırlar. Bu süreçte Gezgin'e, Mavromatis'in Buluklu'daki evinde bir oda verilir ancak ev boş olup içerisinde herhangi bir eşya bulunmaz. Yine esnaf, yiyecek alabileceği bir yer olmadığı gibi İngiliz Başkonsolos Yardımcısı Tattarachi dışında bildiği hiç kimse yoktur. O da ateş ve dizanteriye tutulduğu için hastadır.²⁹

Gezgin, bu süreçte Mersin'de, Yörük arkadaşımız dediği Yörük Beyi Mustafa Tekerlek'in büyük bir sıkıntıya girebileceğini duyar ve Kıbrıs Adası'nda yer alan Larnaka'daki hükümet cephaneliğine sürgün edileceğini öğrenir. Dağların temiz havasına ve özgür yaşamaya alışkın olan Yörük Beyi'nin, çok sağlıksız bir yer olarak belirttiği sürgün yerinde öleceğini düşünür. Yörük Beyi ile ilgili değerlendirmelerde bulunan gezgin, Yörük Beyi'nin yıllar önce, fırsat bulduğunda semtinden geçen gezginleri ve karavanları soymaya başladığını; ancak **hükümet sert tedbirler** alınca, yeni bir sayfa açtığını belirtir. Yörük Beyi, kendi açıklamasına

26 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 445-446.

27 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 446-447.

28 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 447.

29 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 457-459.

19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi

göre gezginlerin refahına şefkatle bakarken; gezgin tarafından yumuşak ve kibar bir şekilde görünen, iyice onurlu bir adam olarak betimlenir. Bununla birlikte, geç zamanlarda eski uygulamalarına devam etmeye başladığı belirtilir ancak bu hususa dair herhangi bir örnek söz konusu olmadığı gibi bahsedilenler söylem olmaktan öteye geçemez. Yine Mersin Kaymakamı tarafından vergi borçları için buğdayının ele geçirilmesinden dolayı biraz çaresiz kaldığı dile getirilir. Mersin'de karşılaştığı bazı kişiler gezgine, Yörük Beyi'nin İbrala muhtarından tavsiye mektubu aldığı için nezaketiyle muamele ettiğini söylerler. Gezgin, ayrıca Yörük Beyi'nin tabancalardan çok fazla çekinmediğini ve Nahli'nin tabancalar hakkındaki abartılarının da onu caydırdığını düşünmediğini belirtir. Muhabirleri ise Yörük Beyi'nin misafirperver olmadığını ve yabancılara nadiren ya da hiç ferahlık vermediğini söyler ancak bu söylemler, diğer Yörüklerin söylemleri ile çelişir ki bu durum yerleşikler ile Yörükler arasındaki çatışma ve ötekileştirme sorunu ile açıklanabilir. Bunun üzerine gezgin elbette, ondan aldığımız şey çok değildi, akşam yemeğinde küçük bir bardak süt ve biraz da yerli ekmek elde edebildiğim tek şey diyerek kaygılanır ve düşüncesini belirtir. O'nun mekanında kaldıkları günün sabahında kahvaltılarını orada bulunan diğer Yörüklerden bir tanesinden satın aldıklarını ifade eder ve ayrıca Yörük Beyi'nin kendi sürücülerini beğenmediğini dile getirir. Bu arada soygun meselesine değinen gezgin, kıyıya çok yakın bir Avrupalıyı soymak çok fazla gürültü çıkarır, daha iç kesimlerde daha farklı olur, ayrıca en azından direnmeyi beklerler ve iyi bir Avrupa silahı ile bir gezgin her ne olursa olsun hedefe odaklanarak kendisini koruyabilir değerlendirmesinde bulunur. Yine de, eğer ülke halkı gezginleri soymaya kararlıysa, bunu kolayca yapabilirler ve bütün direnişler yarardan ziyade zarar verir şeklinde düşüncesini dile getirir.³⁰

Öte yandan gezginin görüşüp konuştuğu hatta etkilendiği Bahşiş Yörüklerinin son beyi olarak gösterilen Mustafa Tekerlek'in 1912 yılında 120 yaşında iken Bulgar Dağı'nda öldüğü ve mezarının orada olduğu belirtilir³¹ ancak bu yaş gezginin 1875 yılında yaklaşık 50 yaşında dediği Yörük Beyi'nin yaşı ile çelişir.³² Burada ya gezginin verdiği bilgi tahmini ya da Bahşiş Yörükleri ileri gelenlerinin anlattıkları abartılı olabilir. Bu çerçevede 1928 yılında Yörük Beyi ile ilgili bilgileri veren Hüseyin Bey'in bu tarihte 75 yaşında olduğu belirtilirken gezgin 1875 yılında Karakuyu Yaylası'nda Yörük Beyi'ni ziyaret ettiği zaman Hüseyin Bey 22 yaşında bir genç olup, Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek'i tanıyacak ve yaşanan olayları hatırlayacak olgunluğa eriştiği gibi gezginin verdiği bilgi doğru ise Yörük Beyi 1912 yılında öldüğüne göre yaşı yaklaşık 87 olmalıdır.

Sonuç

19. yüzyılda Türk topraklarında dolaşan gezginler, gezip gördükleri ve geçtikleri mekanlarda bulunan hemen hemen her şeyi not alıp seyahatnamelerinde yayımlarlarken bunlar önemli sosyo-ekonomik veriler içerir. Karakuyu Yaylası'nda yaylayan Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek örneğinde belgelere yansıyan olaylardan ziyade sosyal hayatın bizzat içerisinden gözlemlere dayalı yaşananlardan bahsedilmesi dönemin Yörükleri ve idarecileri ile yerleşikler arasındaki ilişkiler bakımından dikkat çeker. Gezgin'e anlatılanlar yanında gezginin karşılaştığı durum, onun Yörüklere bakışını değiştirir. Soyguncu ve haydut imgesinin yerini yardımsever ve misafirperver bir imge alırken idareciler ile yaşanan sorunlara değinilmesi gezgini bambaşka bir değerlendirmeye iter. Yörüklerden oldukça fazla etkilenmiş gözükken gezgin yolculuğunda çoğunlukla Yörük obalarında konaklar ve gerekçelerini temizlik, misafirperverlik ve insanlık olarak sıralar.

Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek ile gezgin arasında geçen konuşmada değinilen hususlara göre Yörük Beyi'nin bulunduğu yörede Yörüklerin oynadığı rolü bilinçli bir şekilde değerlendirmesi hatta güvenlik, itibar ve sorumluluk bilinci taşıması dikkat çeker.

30 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 459-461.

31 Yalman (Yalgın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, s. 223.

32 Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. 438.

Ona haksız olarak atfedilen soyguncu imgesi büyük oranda Mersin Kaymakamı'nın haksız uygulamaları ile yakından ilgili olup bu durum gösterdiği tepkide de açıkça görülür. Yörede yaşayan Yörükler anlaşmazlığın nedeni olarak düzmece belgelerle tahsil edilen vergileri gösterirken yerleşiklerin haydutluk vurgusu yapmaları çelişkili bir durum olup tarafların birbirlerine öteki sorunu olarak bakmaları ile yakından ilgilidir. Yörede, bahsedildiği gibi bu hususa dair arşiv belgelerine herhangi bir durumun yansımamış olması da bir anlamda Yörük Beyi'nin lehine gözüktür.

Her şeye rağmen Bahşiş Yörükleri Beyi Mustafa Tekerlek örneğinde olduğu gibi Yörükler, buldukları alanların şenlendirilmesinden korunup gözetilmesine kadar önemli bir rol oynarlar ve bu durum Yörük Beyi'nin de dile getirdiği gibi dağlarda Yörüklerin varlığı eşkıyalar açısından caydırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Adana Vilayet Salnamesi*, 1293, Defa' 4.
- Adana Vilayet Salnamesi*, 1294, Defa' 5.
- Ak, Mehmet, *Teke Yörükleri (1800-1900)*, Ankara 2015, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akbayar, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bilici, Z. Kenan, "Bir Gezginin Gözüyle 19. Yüzyılda Karaman'daki Anıtlar", *Milli Kültür*, S. 56, (Mart 1987), s. 78-81.
- Demir, Alpaslan, *XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu'da Bozdoğan Yörükleri*, Ankara 2012, Berikan Yayınevi.
- Demir, Alpaslan, "Aşiret Devlet İlişkileri ve Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri", *Konya Araştırmaları Göç ve İskan*, (Ed. A. Aköz, D. Yörük), Konya 2017, Palet Yayınları, s. 65-80.
- Çam, Nusret, "E. J. Davis'in Seyahatnamesine Göre 115 Yıl Önce Anadolu'dan Resimler", *Kültür ve Sanat*, S. 11, (Eylül 1991), s. 50-55.
- Davis, E. J., *Anatolica; Or, The Journal Of A Visit To Some Of The Ancient Ruined Cities Of Caria, Phrygia, Lycia, And Pisidia*, London 1874.
- Davis, E. J., *Anadolu XIX Yüzyılda Karya, Frigya, Likya ve Pisidya Antik Kentlerine Yapılan Bir Gezinin Öyküsü*, (Çev. F. Yılmaz), İstanbul 2006, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Davis, E. J., *Life In Asiatic Turkey, A Journal Of Travel In Cilicia, (Pedia And Trach(ea) İsauria, And Parts Of Lycaonia And Cappadocia*, London 1879.
- Ferwerda, Frank Fokke, "Mersin'i Ziyaret Edenler: Peder Edwin John Davis", *Kebikeç*, Y. 2, S. 5, (1997), s. 221-226.
- Gülten, Sadullah, "Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler", *Ekev Akademi Dergisi*, Y. 13. S. 39, (Bahar 2009), s. 1-10.
- Gülten, Sadullah, *Atayurttan Anayurda Yörükler*, Ankara 2016, Gece Kitaplığı.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, C. XV, (Yay. Haz. A. Öztürk), Ankara 2008, TTK Yayınları.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Şahin, Gürsoy, "İngiliz Gezgin Edwin John Davis'in Seyahatnamesine Göre XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Adana ve Çevresi", *OSMED/Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, (Ocak 2016), s. 60-77.
- Yalman (Yalgın), Ali Rıza, *Cenupta Türkmen Oymakları*, (Haz. S. Emir), C. I, Ankara 1977, Kültür Bakanlığı Yayınları.

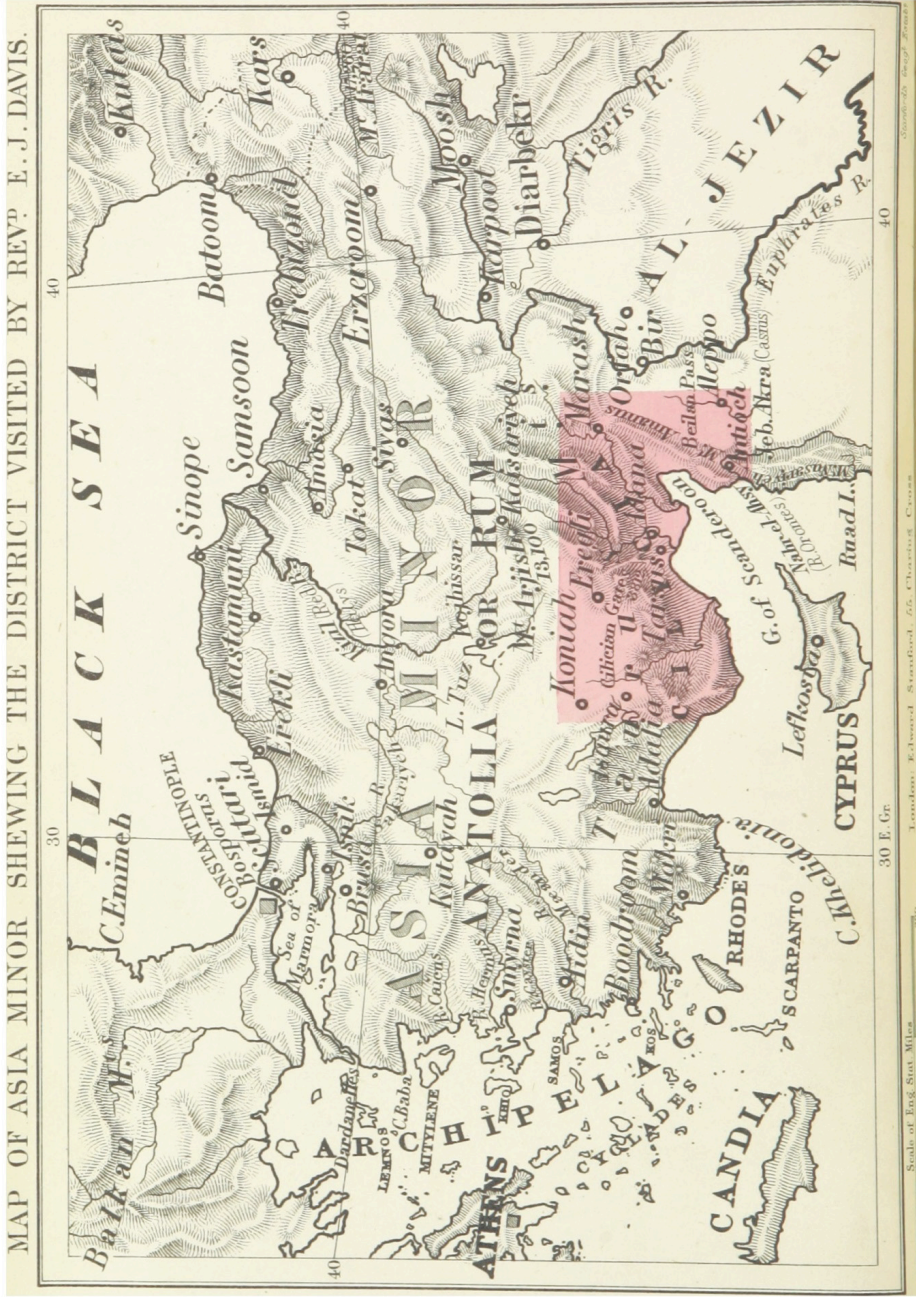
EKLER

Ek 1. Toros Dağlarının Üzerinde Bir Yörük Obası

Kaynak: Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. III.

Ek 2. Davis'in 1875 Yılı Yolculuk Rotası Haritası

Kaynak: Davis, *Life In Asiatic Turkey*, s. xxi.